

**Hız. Muhammed'in
Peygamberliğini Kabul
Eden Yahudi Âlim:
Natanel ben Feyyûmî**

A Jewish Scholar who Accepted
Prophethood of Prophet
Muhammad: Natanel ben
Fayyûmî

Yasin Meral

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

yasinmeral1979@gmail.com & <https://orcid.org/0000-0001-5794-721x>

Makale Türü Article Type	Arařtırma Notu Research Note
Geliř Tarihi Date Received	15.12.2020
Kabul Tarihi Date Accepted	25.12.2020
Yayın Tarihi Date Published	31.12.2020
Atıf Citation	Yasin Meral. "Hz. Muhammed'in Peygamberliğini Kabul Eden Yahudi Âlim: Natanel ben Feyyûmî". <i>Oksident</i> 2/2 (2020): 261-267.
İntihal Plagiarism	Bu makale, <i>Turnitin</i> yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. This article has been scanned by <i>Turnitin</i> and no plagiarism detected.
Doi	https://doi.org/10.5281/zenodo.4395175

Öz

Natanel ben Feyyûmî, 12. yüzyıl Yemen Yahudi cemaatinin liderlerinden olup Bustānu'l-Ukûl isimli eseri günümüze ulaşmıştır. Feyyûmî, bu eserinde Allah'ın birliği, ona ibadet, ahiret, tövbe ve Mesih'in gelişi gibi farklı konulardan bahsetmektedir. Müellif, ayrıca Tevrat'ın neshedilmediğini ve geçerliliğini koruduğunu vurgulamaktadır. O, bunu yaparken Kur'an ayetlerine müracaat etmektedir. Müellifin üzerinde durduğu hususlardan birisi de Tanrı'nın her dönemde her topluluk için bir rehber göndermesidir. Bu çerçevede o, Hz. Muhammed'i Tanrı tarafından Araplara gönderilmiş bir peygamber olarak görmektedir. Hz. Muhammed'in risaletinin Araplarla sınırlı olduğunu iddia eden Feyyûmî, Yahudilerin Hz. Muhammed'in getirdiği şeriata inanmak zorunda olmadıklarını belirtmektedir. Müellif, bu iddiasını destekleme adına Kur'an'dan ayetler paylaşmakta ve Hz. Muhammed'in sadece Araplara gönderildiğini ispatlamaya çalışmaktadır. Feyyûmî, Yahudi geleneğinde Hz. Muhammed'in Allah tarafından gönderilen bir peygamber olduğunu kabul eden istisnai bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz araştırmacıları Feyyûmî'nin bu düşüncesinin temelinde İsmailî düşüncenin etkisi olduğunu düşünmektedir. Zira İsmailî düşünceye göre Allah her dönemde her millete bir peygamber veya rehber göndermektedir. Bu çerçevede Hz. Muhammed de Araplara gönderilmiş ve peygamberliği sadece Araplar için geçerli bir peygamberdir.

Anahtar Kelimeler: Natanel ben Feyyûmî, İsrailoğulları, Tevrat, Hz. Muhammed, Kur'an.

Abstract

Natanel ben Feyyûmî is one of the leaders of the 12th century Yemen Jewish community, and his work Bustānu'l-Ukûl has survived to the present day. In this work, Feyyûmî talks about different issues such as the unity of God, the worship, the hereafter, the repentance, and the coming of the Messiah. The author also emphasizes that the Torah is not abrogated and keeps its validity. While doing this, he refers to the Quranic verses. One of the points the author emphasizes is that God sends a guide for every community in every period. In this framework, he sees Muhammad as a prophet sent by God to the Arabs. Claiming that Muhammad's prophethood was limited to Arabs, Feyyûmî said that the Jews have no necessity to believe the shariah brought by Muhammad. The author shares verses from the Quran to support this claim, and he tries to prove that Muhammad was sent only to the Arabs. Feyyûmî, in the Jewish tradition, emerges as an exceptional personality who accepts that Muhammad is a prophet sent by God. Today's researchers think that the basis of the thought of Feyyûmî is the influence of Ismaili thought. Indeed, the Ismaili thought claims that God sends a prophet or a guide to every nation in every period. In this context, Muhammad was sent to the Arabs, and his prophethood is valid only for Arabs.

Keywords: Natanel ben Feyyûmî, Children of Israel, Torah, Prophet Muhammad, Qur'an.

Giriş

Hz. Muhammed, Yahudi geleneğinde genellikle küçük düşürücü sıfatlarla anılmaktadır. Bunlar arasında *meşuga* ve *pasul* en yaygın olanlardır. *Meşuga* deli ve kaçık; *pasul* ise defolu, ayıplı, tam olmayan, eksik gibi anlamlara gelmektedir. *Meşuga* kelimesi Arapçada mecnun kelimesine denk gelmektedir. Mekke'li müşriklerin Hz. Muhammed'e mecnun demelerinin Yahudiler tarafından İbranice *meşuga* kelimesiyle devam ettirildiği görülmektedir. *Pasul* ise Hz. Muhammed'in rasul yani elçi oluşuna atıfla kullanılan bir kelime oyunudur. Yahudiler bu sıfatla onun rasul değil *pasul* olduğunu ima etmektedirler. Yahudiler arasında yaygın olan bu iki kullanımın dışında Hz. Muhammed için *yişmaeli* (İsmailoğlu), *pulonî* (falanca), *meliku'l-Arab* (Arapların kralı), *niuve* (hakir) gibi ifadelere de rastlanmaktadır.

Yahudi geleneğinde Hz. Muhammed için herhangi bir hakaret ifadesi kullanmayan veya suskun kalan sınırlı sayıda Yahudi âlim de bulunmaktadır. Bunlar arasında Yemen Yahudi cemaatinin 12. yüzyıldaki liderlerinden Natanel ben Feyyûmî'nin durumu istisnai bir yere sahiptir. Feyyûmî, İbn Meymûn'un *Yemen Mektubu*'nu gönderdiği Yakov ben Natanel'in babasıdır. Hem Natanel ben Feyyûmî hem de oğlu, Yemen'deki Yahudi cemaatinin lideri olarak görev yapmışlardır. Natanel ben Feyyûmî, tespit edebildiğimiz kadarıyla Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul eden tek Yahudi âlimdir. Burada vurgulamak istediğimiz husus, Feyyûmî'nin Müslüman olmaksızın Yahudi cemaatinin başkanı sıfatıyla bu görüşünü ortaya koymasıdır. Onu istisnai kılan durum da budur.

Feyyûmî'nin günümüze *Bustânu'l-Ukûl* adıyla tek bir eseri ulaşmıştır. Eser, yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tevhid konusu işlenmektedir. Allah'ın mutlak manada tek olduğu ve vahdaniyetinin yansımaları bu bölümde incelenmektedir. İkinci bölümde âlem-i sağır olarak insan ele alınmaktadır. İnsanın latif, hafif ve kesif olmak üzere üç farklı âleme denk geldiği ve onların içeriklerinin mündemiç olduğu konusu bu bölümde işlenmektedir. Üçüncü bölümde Allah'a itaat ve ibadet konusuna değinilmektedir. Bu bölümde hem zahirde hem de batında Allah'a itaat ve ibadet içerisinde olmak gerektiği vurgulanmaktadır. Dördüncü bölüm tövbeye ayrılmıştır. Zühd, tevazu ve fazilet de bu bölümün konuları arasındadır. Beşinci bölüm tevekkül konusuna ayrılmıştır. Bütün dinî ve dünyevî işlerde Allah'a tevekkül edilmesi gerektiği bu bölümde incelenmektedir. Allah'ın yarattıkları üzerinde tefekkür edip hikmetlerinin araştırılması da bölümün konuları arasındadır. Altıncı bölüm Mesih hakkındadır. İsrailoğullarının sürgünden kurtuluşu, Mesih'in gelişi, Mesih'in faziletleri incelenmektedir. Bu bölümde ayrıca

Tevrat'ın neshedilmediği aklî ve dinî delillerle ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Yedinci bölüm ahiret hayatına dairdir. Ahiretin nihai safha olduğu ve Allah'ın orada kullarını şerlerden halas edeceği belirtilmektedir.

Natanel ben Feyyûmî, eserinin altıncı bölümünde ayrıca Hz. Muhammed'in peygamberliğine dair değerlendirmelerde bulunmaktadır. Ona göre Hz. Muhammed, Araplara peygamber olarak gönderilmiştir. Feyyûmî, konuyla ilgili "Allah size (bilmediklerinizi) açıklamak ve sizi, sizden öncekilerin yollarına iletmek istiyor"¹ ayetini nakletmekte ve ardından da "Bu da şuna delildir ki o [Hz. Muhammed], onlara peygamber olarak gönderilmiştir, onlardan öncekilere değil" ifadelerine yer vermektedir.² Müellif, Kur'an'dan "Biz her peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdik"³ ayetini de iddiasına delil olarak kullanmaktadır. Feyyûmî, "Ayette denildiği üzere Allah her kavme kendi dilinde peygamber gönderir. Eğer onu [Muhammed'i] bize gönderseydi bizim dilimizle gönderirdi. Bize göndermiş olsaydı 'Sen ataları uyarılmamış bir kavme gönderilen peygamberlerdensen'⁴ demezdi" ifadelerine yer vermektedir. Ayette "ataları uyarılmamış kavim" tabiriyle ataları Lat ve Uzza'ya tapan Mekke müşriklerinin kastedildiğini belirten müellif "Bize gelince, atalarımızdan uyarıcıların uyarıları hiçbir zaman kesilmedi ve onlardan (İsrailoğullarından) peygamberler hiç eksik olmadı. Bu yüzden onun [Hz. Muhammed'in] peygamberliği ataları uyarılmayan bir kavme [Araplara] yöneliktir"⁵ ifadelerini kullanmaktadır.

Feyyûmî'nin bu yorumları, yukarıda da ifade edildiği üzere, Yahudi geleneğinde bir istisnadır. Yahudi olarak kalıp da Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul eden bildiğimiz kadarıyla başka bir Yahudi âlim yoktur. Fakat burada da Feyyûmî'nin dikkat çekici bir ayrıma gittiği görülmektedir. Bu da Hz. Muhammed'in bölgesel bir peygamber oluşudur. Ona göre Hz. Muhammed'in peygamberliği sadece Arapları bağlamaktadır. Kendisi bir Yahudi olarak Hz. Muhammed'in getirdiklerine tabi olmak zorunda değildir. Zira ona göre Tevrat neshedilmemiştir; aksine geçerliliği hâlâ devam etmektedir. Feyyûmî'nin Hz. Muhammed'in peygamberliğinin Araplarla sınırlı oluşunu Kur'an üzerinden ispatlamaya çalışması da reddiye geleneğinde sıkça rastlanan bir yöntemdir. Muhatabının kutsal kitabı üzerinden muhatabı ikna etme ya da susturma yöntemi gerek Müslüman gerekse Yahudi âlimler tarafından sıkça kullanılmaktadır.

¹ Nisâ, 4/26.

² Natanel ben Feyyûmî, *Bustânu'l-Ukûl*, ed. Yosef Kafih, 2. bs. (Kudüs: Halihot Am Yisrael, 1984), 112.

³ İbrahim, 14/4.

⁴ Yasin, 36/3, 6. Müellif burada 3. ve 6. ayeti birleştirerek tek ayet gibi sunmaktadır.

⁵ Natanel ben Feyyûmî, *Bustânu'l-Ukûl*, 115.

Böylece muhataba kendi kutsal kitabı üzerinden eleştiriler yöneltilmektedir. Buna dayanarak en azından Feyyûmî'nin elinde bir Kur'an nüshasının bulunduğunu iddia etmemiz mümkündür. Zira Feyyûmî'nin alıntıladığı ayetler bununla sınırlı değildir.

Natanel ben Feyyûmî, İsrailoğullarının seçilmişliğiyle ilgili "Ey İsrailoğulları, size verdiğim nimetlerimi hatırlayın, hani sizi âlemlere üstün kılmıştım"⁶ ayetini alıntılanmaktadır.⁷ Feyyûmî, yine Tevrat'ın Kur'an tarafından neshedilmediğini ispat için de Kur'an ayetlerini kullanmaktadır.⁸ Müellif, "Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak"⁹, "İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında olduğu halde nasıl seni hakem kılıyorlar"¹⁰, "Allah'ın kanununda asla bir değişme bulamazsın"¹¹, "Allah size (bilmediklerinizi) açıklamak ve sizi, sizden öncekilerin yollarına iletmek istiyor"¹², "Ey kitap ehli! Tevrat'ı hakıyla uygulamadıkça amelleriniz kabul edilmeyecektir"¹³ ve "Eğer sana indirdiğimizden kuşkuda isen senden önce kitap verilenlere sor"¹⁴ ayetlerini alıntılararak Tevrat'ın hükmünün baki olduğunu ispatlamaya çalışmaktadır. Yukarıda ifade edildiği üzere burada da muhatabın kutsal metni üzerinden iddiaları çürütme amacı güdülmektedir.

Feyyûmî'nin Hz. Muhammed'in Araplara gönderilmiş bir peygamber olduğuna dair düşüncelerinin kendisinden sonraki Yahudi âlimler tarafından nasıl karşılandığına dair bir bilgi maalesef mevcut değildir. Bunun temel sebebi, müellifin eserinin son döneme kadar Yemen dışında bilinmemesidir.¹⁵ Modern dönemde ise gerek Batılı araştırmacılardan gerekse Yahudi cemaati içerisinde bazı isimler bu konuda değerlendirmelerde bulunmuşlardır. İsrail'deki Yemen Yahudilerinin ileri gelenlerinden ve Feyyûmî'nin *Bustânu'l-Ukûl* adlı eserinin edisyonunu yapan Yosef Kafih (ö. 2000), Hz. Muhammed'in peygamberliğine dair Feyyûmî'nin ifadelerinin Yemen Yahudi cemaatini rahatlatmak için

⁶ Bakara, 2/47, 122.

⁷ Natanel ben Feyyûmî, *Bustânu'l-Ukûl*, 111.

⁸ Natanel ben Feyyûmî, *Bustânu'l-Ukûl*, 109.

⁹ Ali İmran, 3/50.

¹⁰ Mâide, 5/43.

¹¹ Fâtır, 35/43.

¹² Nisâ, 4/26.

¹³ Mâide, 5/68. "Amelleriniz kabul edilmeyecektir" kısmı Feyyûmî tarafından ayete eklenmiştir. Ayette *lestum 'alâ şey'in* (bir şey üzere değilsiniz) ifadesi yer almaktadır.

¹⁴ Yunus, 10/94. Feyyûmî ayette geçen *fes'elillezîne yekraûne'l-kitâb* (kitabı okuyanlara sor) ifadesini *fes'elillezîne ûtu'l-kitâb* (kitap verilenlere sor) şeklinde kullanmaktadır.

¹⁵ Norman Solomon, "Muhammad from a Jewish Perspective", *Abraham's Children: Jews, Christians and Muslims in Conversation*, ed. Norman Solomon & Richard Harries & Timothy Winter (New York: T&T Clark, 2005), 137.

kullanıldığını öne sürmektedir.¹⁶ Bununla birlikte Kafih, Feyyûmî'nin bu yorumu için "Allah muhafaza buyursun, müellif Yahudi geleneğinden sapmıştır" ifadelerine yer vermektedir.¹⁷

Feyyûmî ile ilgili çalışmaları olan Ahroni ise, Kafih'in görüşünü eleştirmekte ve Feyyûmî'nin korkmasından ya da Yahudilere nefes aldirmek istemesinden dolayı böyle bir şeye girişmediğini iddia etmektedir. Ona göre Feyyûmî, Hz. Muhammed'in tebliğini Araplarla sınırlandırır da peygamber olduğunu kabul etmektedir. Zira Feyyûmî, Allah'ın yeryüzünde iyiliği tesis etme adına her çağda peygamber gönderdiğine inanmaktadır. Ayrıca ona göre her topluluk kendisine gönderilen peygambere uymalıdır. Ahroni, Feyyûmî'nin bu düşüncelerini dile getirerek Hz. Muhammed'in peygamberliğinin kabulünün Feyyûmî'nin teolojik-felsefi görüşünün gereği olduğunu öne sürmektedir.¹⁸ Feyyûmî üzerine çalışmaları olan bir başka araştırmacı Kiener de Ahroni gibi düşünmektedir. O da Feyyûmî'nin, Hz. Muhammed'in Allah tarafından putperest Araplara peygamber olarak gönderildiğine inandığını belirtmektedir.¹⁹ Ona göre, Feyyûmî'nin Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmesinin arka planında İsmailî düşünce yatmaktadır. Zira İsmailî düşünceye göre dünya peygambersiz, vâsîsiz ve imamsız kalmaz.²⁰ Kiener, Feyyûmî'nin eserinde bariz bir İsmailî düşünce görüldüğünü belirterek Feyyûmî'nin çalışmasını ve düşüncelerini Yahudi İsmailîliği olarak tanımlamaktadır.²¹

¹⁶ Yosef Kafih, "Mukaddime" (Bustânu'l-Ukûl), 10-13.

¹⁷ Yosef Kafih, "Mukaddime" (Bustânu'l-Ukûl), 11 (3. Dipnot)

¹⁸ Reuben Ahroni, "Some Yemenite Jewish Attitudes towards Muhammad's Prophethood", HUCA 69 (1998): 55-57. Feyyûmî'nin görüşleri için bkz. Natanel ben Feyyûmî, Bustânu'l-Ukûl, s. 68.

¹⁹ Ronald Kiener, "Jewish Ismailism in Twelfth Century Yemen: R. Nethanel ben al-Fayyûmî", JQR 74/3 (1984): 265-266.

²⁰ Ali b. Muhammed el-Velid, Tâcu'l-Akâid ve Ma'denu'l-Fevâid, tahk. Arif Tamir (Beyrut: Beyrut 1986), 70-71. Bu görüş de Kur'an ayeti ile delillendirilmiştir. Bkz. Ra'd, 13/7.

²¹ Kiener, "Jewish Ismailism", 265-266.

Ek: Bustânu'l-Ukûl (6. Bölüm)

وقد نطقت شريعة العرب بالذي أنعم علينا وفضلنا سبحانه على العالمين بأسرهم كقوله يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ بِأَسْرِهِمْ. فقوله وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ حَتْمَ مَقْضَى لَيْسَ هُوَ خَيْرٌ. وكذلك نطقت في آيات كثيرة يمثل هذا، وبأن التوراة ما نسخت كما يزعموا بجبروتهم علينا واستضعافهم لنا وانقطاع مغوثتنا، فمن ذلك قال كما بين يدي وَمُصَدِّقًا لِمَا نَبَّأَ مِنِّي مِنَ التَّوْرَةِ. وقال وَكَيْفَ يُحْكِمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ وَحُكْمُ اللَّهِ لَا يَنْسَى أَبَدًا. وقال وَلَنْ تَجِدَ لِمُنْتَبَأِ اللَّهِ تَحْوِيلًا وهو يعني التوراة. فكيف نحول سنته ودينه الذي أتى به موسى عليه السلام. فلم ير المطيعون من أبائنا تحويل سنة الله ودينه المتخذ عن موسى رسوله فنحن على آثارهم نتقفيها ونمتثل بأحوالهم المحموده بلزوم التوراة والعمل بفرائضها وأحكامها، فلا يجوز تبديل ذلك ولا تحويله. وقال يُرِيدُ اللَّهُ لِيُظْهِرَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنْنَ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ. فدل أنه رسول إليهم لا للذين من قبلهم. وقال يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِن يَقْبَلُ مِنكُمْ عَمَلًا²² حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَةَ. وقال فَإِن كُنْتَ فِي شكِّ مِمَّا أَنْزَلَ عَلَيْكَ²³ فَاسْأَلِ الَّذِينَ أُوتُوا²⁴ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكَ. فدل أنه لم يأمره يسأل من كتاب قد نسخته. فإن قالوا إن كتابنا نسخ كتابكم كما نسخ كتابكم كتاب إبراهيم، قلنا لهم ليس ذلك بصحيح بل نحن مقيمون على ملة أبينا إبراهيم وخاصة في الختانة التي افترضها عليه ...

وكذلك إذا لاجونا المجادلون من غير ملتنا بنسخ شريعتنا قلنا لهم جواباً مسكناً. ما تقولون فيما أوتي به موسى الكليم عليه السلام أجهل هو أم حكمة؟ فليس يمكنهم أن يقولوا جهل بل حكمة فحسبهم هذا الجواب أن الحكمة لا تتحول ولا تتبدل ولا تتنسخ ولا تتغير والله سبحانه أنه يتحوش بأن يأمر بأمر على يدي نبي آيات وبراهين ومعجزات وخرق عوائد في السماء والأرض ثم يبدل له وينسخ ذلك ويبطله. بل له سبحانه أن يزيد بأمر من شاء ويبيعه من شاء إلى من شاء إذ العوالم كلها ملكه وقبضته. ودليل على أنه سبحانه أرسل إلى كل قوم رسولا بلغتهم كقوله في القرآن وَمَا أَرْسَلْنَا مِن رُّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ. فلو كان أرسل إلينا لكان بلغتنا. وكذلك لو كان إلينا لما قال له إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ لِيُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُوَ يُعْنِي الْقَوْمَ الَّذِي كَانُوا يَعْبُدُونَ اللات والعزات. وأما نحن فإن أبائنا لم يزل منهم نذر المنذرين طول الزمان. وكذلك لم تنقطع عنهم الرسل، فكانت رسالته إلى قوم لم ينذر آباءهم ولا معهم شريعة يهتدون بها، فهداهم إلى شريعته إذ هم محتاجون إليها وأما غيرهم فقد عنده شيء يهتدون به. فلا يحسن لأحد أن يعاند من أهل سائر الملل إذ حسابهم وعقابهم إلى سوانا سبحانه وتعالى بل يجب علينا أن نخافه ونتقيه كمثل ما أمرنا في شريعته المشروعة على يد أنبيائنا المأخوذ فيها العهود عليهم وعلينا كما سبق الكلام.

Kaynakça

- Ahroni, Reuben. "Some Yemenite Jewish Attitudes towards Muhammad's Prophethood". *HUCA* 69 (1998): 49-99.
- Ali b. Muhammed el-Velid. *Tâcu'l-Akâid ve Ma'denu'l-Fevâid*. Tahk. Arif Tamir, Beirut: Dâru'l-Meşrik, 1986.
- Kiener, Ronald. "Jewish Ismâilism in Twelfth Century Yemen: R. Nethanel ben al-Fayyûmî". *JQR* 74/3 (1984): 249-266.
- Natanel ben Feyyûmî. *Bustânu'l-Ukûl*. Ed. Yosef Kafih, 2. bs., Kudüs: Halihot Am Yisrael, 1984.
- Solomon, Norman. "Muhammad from a Jewish Perspective". *Abraham's Children: Jews, Christians and Muslims in Conversation*, ed. Norman Solomon & Richard Harries & Timothy Winter. New York: T&T Clark, 2005.

²² لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ

²³ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ

²⁴ يَتْرَعُونَ